İslamda Hayvan Sevgisi Ve Hayvan Hakları
Gönderen Kadir Hatipoglu - Ocak 28 2021 17:02:07

İSLAMDA HAYVAN SEVGİSİ VE HAYVAN HAKLARI

İslam dini çevreyi, tabii güzellikleri korumayı, hayvanlar da dahil bütün canlılara karşı sevgi ve merhametle davranmayı emretmiştir. Hz. Peygamber , قالَ رسولُ اللّهِ: الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ اللّهُ تَعالى! ارحَمُوا مَنْ في ا‘رضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ في السَّمَاءِ "Merhamet edene Allah da merhamet eder; siz yerdekine merhamet edin ki, gökteki de size merhamet etsin."[1] buyurmuştur. İslam'da hayvanların söz konusu edildiği nasslar (ayet ve hadisler) incelendiğinde hayvanlara birtakım hakların verildiği görülür. Kuran-ı Kerim'de bazı sureler çeşitli hayvan isimleri ile isimlendirilmiştir.[2] Nahl Suresi 8. ayette, وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ “Binmeniz için ve zinet olarak atları, katırları, merkepleri yaratmıştır; daha da bilmediğiniz nice şeyler yaratacaktır.” Diğer bazı ayetlerde de diğer canlıların da tıpkı insanlar gibi, Allah'a ibadet ettiği, kuşların da bir dilinin, bir ibadet ve tesbihinin bulunduğu belirtilmektedir.Misal: اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى

السَّمَوَاتِ وَاْلاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاَتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ “Göklerde ve yerde bulunanlarla, dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşların, Allah’ın sınırsız kudret ve yüceliğini dile getirdiklerini görmüyor musun? Her biri de Allah’ı nasıl anacağını ve Allah’ı nasıl yücelteceklerini bilmektedirler. Allah da onların yaptıkları her şeyi tam olarak bilmektedir.”[3] تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَاْلاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لاَ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا “Yedi gök ve yerle, onlarda ne varsa hepsi, O’nu noksan sıfatlardan tenzih eder. Ve hiç birşey yoktur ki, O’na hamd ederek O’nu noksan sıfatlardan tenzih etmesin. Yalnız siz onların tesbih edişlerini anlayamazsınız. Şüphe yok ki, o azap etmede acele etmez, suçları da örter.”[4] Hadislerde hayvan hakları konusunda ısrarlı bir şekilde vurgulanan husus, onların yaşama haklarıdır. Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarında belli başlı zararlılar hariç,[5] hayvanların faydasız ve keyfi bir şekilde öldürülmesi yasaklanmış, hayvanlara merhametli davranılması gereğine işaret edilmiştir.[6] Diğer taraftan kuşlarla ilgili olarak kuş yuvalarının bozulmaması, yumurta ve yavrularının alınmaması için emir verdiğine, alınmış olan yavru ve yumurtaları yerlerine iade ettiğine dair rivayetleri ve bazı vahşi hayvanların derilerinin elbise, eyer vs. şeklinde kullanılmasını yasaklaması[7] göz önüne alınacak olursa, hassasiyet daha iyi anlaşılır. Yine Hz. Peygamber'in karınca, arı, kurbağa, hüdhüd ve surad kuşu vs. gibi hayvanlar karşısındaki tutumu (bunları öldürme yasağı)[8], sonraki nesiller

üzerinde fazlasıyla etkili olarak "hayvanın insan üzerindeki hakkı" şeklinde kolektif bilinci doğurmuştur. Öte yandan hayvan türlerinin ve neslinin devamı açısından önemli olan av olgusuna da nasslarda yer almakla birlikte [9] doğal dengeyi bozan ve eğlence amaçlı avcılığa izin verilmemiştir.[10] Nasslarda hayvan haklarına ilişkin olarak belirtilen diğer hususlardan biri, onların gıdalarına özen gösterilmesidir. Hz. Peygamber, sağmal hayvanları sağarken yavrusunun ihmal edilmemesi hususunu tembih etmiştir.[11] Ebû Hureyre'nin naklettiği bir rivayetle Hz Peygamber; "Günahkâr bir kadının bir kuyunun yanından geçerken, kuyunun başında bir köpeğin susuzluktan dilini çıkarıp soluduğunu gördüğünü, ona acıyarak ayağına giydiği ayakkabılarla kuyudan su çekip köpeğe verdiğini ve bu sebeple Yüce Allah'ın da onu bağışlayıp Cennet'e soktuğunu" bildirmiştir. [12] Yine Hz. Peygamber, bilinçli bir şekilde bir hayvanın gıdasız bırakılarak ölümüne sebebiyet veren kişinin karşılaşacağı acı sonucu belirterek bu hususta insanları uyarmıştır. [13] Hayvan haklarıyla ilgili bir diğer önemli husus, onların temizlik ve bakımlarıdır. Hz. Peygamber, Ebû Hureyre'den gelen bir rivayette, koyunların burunlarının silinmesini, ağıllarının temizlenmesini emretmiştir. Aynı şekilde, keçilerin temizlenmesi için de emir verdiği, bize kadar gelen rivayetler arasındadır.[14]   Hadislerde, Hz. Peygamberin hayvan haklarına ilişkin vurgularından biri, yük hayvanlarına, kapasitelerinin üzerinde bir yükün yüklenmemesidir.[15] Benzer şekilde Hz. Peygamber, hayvanların ilahi bir emanet olduğunu vurgulayarak, onlara iyi davranılması gerektiğini bildirmiştir. [16] Hz. Peygamber'in, özellikle evcil hayvanlarla ilgili olarak, üzerinde durduğu önemli hususlardan biri, onların yapılarına uygun olmayan tasarruflardan kaçınmaktır. Hayvanların yaratılış gayeleri doğrultusundan saparak, fıtrat harici işlerde kullanılması İslâm'a aykırı olmaktadır. İbn Abbas'ın rivayetine göre; " Peygamberimiz dövüştürmek için hayvanları birbirine kışkırtmayı yasaklamıştır." [17] Horoz, deve, boğa, köpek, koç vb. hayvanları dövüştürme hep bu yasak içinde yer alır. Bunlar aynı zamanda hayvanlara eziyet etmektir. Hayvan haklarına ilişkin nasslarda vurgulanan bir diğer husus olarak eziyet ve işkence yasağını sayabiliriz. Eziyet ve işkence, fiziki olabileceği gibi, manevi de olabilir.[18] Her iki tür işkence hadislerde kesin bir dille yasaklanmıştır. Bu bağlamda "yüzüne vurularak dövülmesi", "canlı hayvanların hedef alınıp atış yapılması", [19] "yüzüne dövme (vesm) yapılması", [20] "dövüşmeleri için hayvanların kızıştırılmaları", "hayvanı kulağından çekmek", hadislerde işkence olarak telakki edilmiş ve kesin bir dille yasaklanmıştır. Diğer yandan birtakım hayvanların yaratılış gayesi, insanların gıdalarını teminden, yüklerini taşımaktan ibarettir. Bu gayeye hizmet için olan hayvanları keserken, kendilerine fazla acı vermeyecek şekilde kesmek, böylece onlara karşı bir merhamet eseri göstermek, insani bir görev sayılmıştır. Bu bağlamda, Hz. Peygamber, hayvan keserken bile ona şefkatli olunmasını, eziyet edilmemesini emretmiştir. Hz. Peygamber'in açık ve ısrarlı talimatına göre, kurban kesimi, hayvanın acı çekmesini en aza indirecek şekilde olmalıdır. [21] Nasslarda hayvan haklarına çekilen dikkatler, hayvan hakları kuramının bilincinde olan bir Müslüman toplum ortaya çıkarmış söz konusu nasslar, hayvanlara yönelik muamelelerle ilgili kuramın etik ve hukuki dayanağını oluşturmuştur. İslâm tarihinde dört halife döneminden itibaren hayvan haklarını korumaya yönelik emirler verildiği, aksine davrananların uyarıldığı ve cezalandırıldığı bilinmektedir. Özellikle Osmanlılar devrinde sahipsiz hayvanların bakım ve korumasının devlet tarafından sağlandığı, bu amaçla vakıflar kurulduğu da burada hatırlanabilir. Hayvan haklarına ilişkin hukuksal normlar, Osmanlı Kanunnamelerinde ilk dönemlerden beri yer almıştır. Söz gelimi, İkinci Beyazıt devrinde hazırlanan 1502 tarihli İstanbul Belediye Kanunnamesindeki şu hüküm bu kabildendir ve son derece dikkat çekicidir: " Ve ayağı yaramaz bârgiri işletmeyeler. Ve at ve katır ve eşek ayağını gözedeler ve semerin göreler. Ve ağır yük vurmayalar; zira dilsüz canavardır. Her kangısında eksük bulunursa, sahibine tamam ettüre. Etmeyeni ve eslemeyeni gereği gibi hakkında gele." "Fil cümle bu zikrolunanlardan gayrı her ne kim Allah Teala yaratmıştır, hepsinin hukukunu muhtesip görüp gözetse gerektir, şer'i hükmi vardır." [22] Yine 23 Muharrem 1278 (31 Temmuz 1861) tarihli padişah iradesiyle yürürlüğe giren; "Zabıtaca Men'i Lazım Gelen Mevat Hakkında Zabıta Memurları ile Merkezde Bulunan Bilcümle Zabitan-ı Asakir-i Zaptiye'ye Verilen Talimatın alt başlığı, "Yük Taşıyan Beygir ve Hamallarını Ve Merkepçilerin Suret-i Hareketlerine Dair Kanun" yani yük taşıyan at ve eşek kullanan hamalların uyacakları esaslar düzenleyen kanundur.[23]" Bu örnekler gösteriyor ki, hayvanların hukuki statüsü, taşınır mal statüsünden daha ileri seviyede olmuştur. Nassların (ayet ve hadislerin) ifadelerini tahlilde ve ayrıca tarihsel geçmişi ve fakihlerin ilgili nasslarda yaklaşımlarını göz önünde bulundurduğumuzda, "hak" kavramının hayvanları da içine alacak şekilde genişletildiğini görebiliriz. İlgili nasslardan sadece hayvanların hak sahibi olmalarını değil ayrıca ne gibi haklara sahip olduklarını da anlamamız mümkündür. Bu bağlamda söz konusu hakları özet olarak şöyle ifade edebiliriz: a) Bunların en başında geleni hayvanların yaşama haklarıdır. b) Hiçbir hayvana kötü davranılamaz, acımasız ve zalimce işlem yapılamaz. c) Bütün hayvanların, insanlarca gözetilme, bakılma ve korunma hakkı vardır. d) Hayvanlar meşru bir gerekçe olmadan öldürülemez. Bir hayvanın öldürülmesi zorunlu olursa, bu, bir anda, acı çektirmeden ve korkutmadan yapılmalıdır. e) Yabani türden olan bütün hayvanlar, kendi özel ve doğal çevrelerinde, karada, havada ve suda yaşama ve üreme haklarına sahiptir. f) Geleneksel olarak insanların çevresinde yaşayan türden olan hayvanlar uyumlu bir biçimde yaşama ve üreme haklarına sahiptir. g) İnsanların kendi çıkarları ya da eğlenceleri için bu uyumda ya da şartlarda yapacakları her türlü değişiklik bu haklara aykırıdır. h) Bütün çalışan hayvanlar, iş süresinin yoğunluğunun sınırlandırılması, onarıcı ve güçlerini artırıcı bir beslenme ve dinlenme haklarına sahiptirler. ı) Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılamaz. [24] Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, hayvanlara tanınan söz konusu hakların insanlar tarafından verilen, başka bir ifadeyle beşeri kaynaklı değil, üstün bir iradeye dayanmakta olduğudur. Hayvanların insanlar üzerinde haklarının yalnızca günah korkusuna dayanmayıp İlahi irade tarafından hayvanlara bahşedildiği bilincinin, Müslüman toplumların tarih boyunca hayvan hakları olgusunda hassas olmalarında etkin olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.   Şükrü ÖZBUĞDAY

      Konya İl Müftüsü

  [1] Ebû Dâvûd, Edeb, 58 [2] Mesela: Bakara (inek), Nahl (arı), Ankebût □□(örümcek), Neml (karınca) sûreleri gibi [3] Nur,24/41 [4] İsrâ, 17/44 [5] Bk. Buhari, Bed'ul-halk,16;Müslim, Hacc, 66-67 [6] Nesâi, Sayd, 34; □□Dârimi, Sünen 2, 115 [7] Buhâri, Zebâih,13; □□Ebû Dâvûd, Libas, 40 [8] Ebû Dâvûd, Edeb, □□164; İbn Mâce, Sayd,10 [9] Maide.5/1-2; Buhari, □□Zebâih,1-2; Müslim, Sayd, 1 [10] Ahmed b. Hanbel, □□Müsned, 1, 357; 2,371 [11] Ali b.Ebi Bekr □□Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, Beyrut 1407, C.8, S.196 [12] Müslim, Tevbe, 155, □□Selam, 41 [13] Buhâri, Bed'ül-Halk, □□17, Enbiya, 50; Müslim, Birr,37, 151 [14] İmam Mâlik, Muvattâ, □□C.2, S.933; Ahmed b.Hanbel, Müsned, 2, 436 [15] Muhammed Şems'ül- □□Hak el-Azim el-Âbâdî, Avnû'l-Ma'bûd şerhi, Sünen-i Ebû Dâvûd, C.7, □□S.221. Hadis no:2532 [16] Ebû Dâvûd, Cihad, □□55, 61 [17] Ebû Dâvûd, Cihad, □□51, 56; Tirmizî, Cihad, 30 [18] Müslim, Birr, 80 [19] Buhâri, Zebâih, 25; □□Müslim, Sayd ve Zebaih,12, 59 [20] Müslim Libâs, 29, □□106; Ebû Dâvûd, Cihad,56; Tirmizi, Cihad, 30 [21] Mûslim, Sayd, 11, □□57; Ebû Dâvûd, Edâhi, 12; Tirmizi, Diyât, 14 [22] Prof. Dr. Ahmet □□AKGÜNDÜZ, Osmanlı Kanunnameleri Ve Hukuki Tahlilleri, İstanbul 1999, □□C.2, S.296-297 [23] Hayvan Hakları (ek: □□ikinci kitap), Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1999, S.1087 [24] Doç. Dr. Adnan KOŞUM, İslam'da Hayvan Hakları, □□Diyanet Aylık Dergi, Sayı:194, S.39-41

islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler